การค้ากับต่างประเทศของไทย : สถานภาพและพัฒนาการ

อัญชัน สวัสดิโอ
คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

บทนำ

ในสมัยหนึ่งการค้ากับต่างประเทศเคยได้ชื่อว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญสำหรับความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจของประเทศ เซอร์ เดนนิส โรเบิร์ตสัน (Sir Dennis Robertson) เคยเรียกการค้าต่างประเทศว่าเป็น *"ตัวจักรของความเจริญ"* (engine of growth) และ อัลเฟรด มาร์แชล (Aefred Marshall) เคยให้ความเห็นว่า *"สาเหตุที่กำหนดความเจริญทางเศรษฐกิจของชาติเป็นเรื่องของการศึกษาการค้าระหว่างประเทศ"* อย่างไรก็ดีเป็นที่ยอมรับกันในสมัยต่อมาว่าคำกล่าวข้างต้น *"เป็นเรื่องประสบการณ์พิเศษเฉพาะของความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างอังกฤษกับประเทศใหม่โพ้นทะเล ความเจริญทางเศรษฐกิจในดินแดนเหล่านี้มิได้เกิดจากการแบ่งงานกันทำระหว่างประเทศนั้น แต่ยังเกิดจากความจริงที่ว่า ความเจริญที่รวดเร็วซึ่งเกิดขึ้นที่ศูนย์กลางถูกส่งต่อไปยังประเทศใหม่รอบใหม่รอบนอกโดยการเพิ่มขึ้นอย่างมากของดีมานด์ต่อสินค้าขั้นปฐม สิ่งนี้เป็นลักษณะเด่นชัดที่สุดของการค้าในศตวรรษที่ 19"*[1] อย่างไรก็ดีในยุคนั้นการเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วและสม่ำเสมอของอุปสงค์ที่มีต่อสินค้าขั้นปฐมมิใช่ปัจจัยเพียงอย่างเดียวผลักดันให้การค้ากับต่างประเทศกลายเป็นจักรกลที่สำคัญของความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ องค์ประกอบอื่น ๆ ที่สำคัญก็คือ การที่ประเทศโพ้นทะเลเหล่านั้นมีพื้นที่กว้างขวางและอุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติ การมี

1 แรคนา เน็คเส, *การค้าระหว่างประเทศและการพัฒนาเศรษฐกิจ* ฉัตรทิพย์ นาคสุภา แปลและเรียบเรียง (ไทยวัฒนาพานิช, 2518), หน้า 6.

แรงงานที่มีความสามารถหลากหลายที่อพยพไปจากส่วนต่าง ๆ ของยุโรป รวมทั้งเงินทุนจำนวนมหาศาลจากอังกฤษและมหาอำนาจอื่น ๆ ที่จะช่วยสนับสนุนการดำเนินงานในด้านต่าง ๆ ด้วย

อย่างไรก็ดีสภาพการณ์ดังกล่าวข้างต้นเป็นสิ่งไม่อาจหาได้ในวงการค้าระหว่างประเทศในศตวรรษที่ 20 ความต้องการที่มีต่อสินค้าที่เป็นสินค้าขั้นปฐม มิได้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วและสม่ำเสมอเช่นในกาลก่อน ประเทศที่ผลิตสินค้าขั้นปฐม ซึ่งส่วนใหญ่เป็นประเทศที่กำลังพัฒนา หลายต่อหลายประเทศมิได้มีดินแดนที่กว้างขวางและอุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรธรรมชาติดังเช่นประเทศที่มีการตั้งถิ่นฐานใหม่ในสมัยนั้น แรงงานที่มีอยู่ส่วนใหญ่เป็นแรงงานไร้ฝีมือ และที่สำคัญประเทศที่พัฒนาแล้วทั้งหลายไม่เพียงแต่จะไม่ให้การสนับสนุนทางด้านเงินทุนแก่ประเทศผู้ผลิตสินค้าขั้นปฐมเท่านั้น แต่ยังตั้งตัวเป็นผู้ผลิตแข่งขัน พร้อมทั้งมีนโยบายกีดกันสินค้าขั้นปฐมออกจากตลาดทั้งภายในและภายนอกประเทศอีกด้วย ในศตวรรษที่ 20 การค้ากับต่างประเทศจึงมิได้เป็นจักรกลของความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจอีกต่อไป ในเวลาเดียวกันมีประเทศจำนวนไม่น้อยที่เริ่มจะมีความคิดว่า การค้ากับต่างประเทศนั้น เป็นจักรกลที่ทำลายความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจของประเทศเสียด้วยซ้ำ ดังนั้นจึงมีประเทศที่กำลังพัฒนาหลายต่อหลายประเทศกำลังพยายามแสวงหาแนวทางที่จะทำให้การค้ากับต่างประเทศกลับเป็นปัจจัยที่เอื้อต่อการพัฒนาประเทศเช่นในกาลก่อน

ประเทศไทยนับเป็นประเทศหนึ่งที่กิจกิจกรรมทางด้านการค้าระหว่างประเทศนับได้ว่าเป็นภาคเศรษฐกิจที่มีขนาดใหญ่ เมื่อเปรียบเทียบกับขนาดของรายได้ประชาชาติในอดีตที่ผ่านมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงเวลาประมาณ พ.ศ.2401–2485 ประเทศไทยก็เคยได้ชื่อว่าได้ผลประโยชน์อย่างมหาศาลจากการค้ากับต่างประเทศ ในลักษณะที่คล้ายคลึงกันกับประเทศที่มีการตั้งถิ่นฐานใหม่ (regions of new settlement) ในศตวรรษที่ 19[2] ผิดกันแต่ว่าการค้าในลักษณะดังกล่าวมิได้ทำให้ประเทศไทยมีความเจริญก้าวหน้าในลักษณะเดียวกับประเทศที่มีการตั้งถิ่นฐานใหม่เหล่านั้น สำหรับช่วงเวลาต่อมาเป็นช่วงที่ประเทศไทยใช้นโยบายที่เน้นหนักไปในการส่งเสริมอุตสาหกรรมเพื่อทด

2 ประเทศที่มีการตั้งถิ่นฐานใหม่ (regions of new settlement) ในศตวรรษที่ 19 ได้แก่ สหรัฐอเมริกา แคนาดา ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ อาร์เจนตินา อุรุกวัย และ อัฟริกาใต้

แทนการนำเข้า จนกระทั่งช่วงเวลาหลังจากปี 2508 จึงเริ่มหันมาหานโยบายการส่งเสริมอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออกเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

พัฒนาการดังกล่าวข้างต้นเกิดจากความพยายามของประเทศไทยที่จะปรับตัวหรือปรับปรุงให้ภาคการค้าระหว่างประเทศเป็นภาคเศรษฐกิจที่เอื้อต่อความก้าวหน้าหรือการพัฒนาประเทศหรืออย่างน้อยก็ไม่ขัดต่อกระบวนการดังกล่าว อย่างไรก็ดีจนถึงช่วงเวลาในปัจจุบัน อาจกล่าวได้ว่าภาคการค้าระหว่างประเทศยังคงเป็นภาคเศรษฐกิจที่ไม่ได้สร้างความหวังให้กับประเทศไทยแต่อย่างใด บทความนี้มีความมุ่งหมายที่จะแสดงให้เห็นถึงสถานภาพและพัฒนาการด้านการค้าระหว่างประเทศของไทยในช่วงเวลาตั้งแต่ปี 2515 มาจนถึงปัจจุบัน เพื่อแสดงให้เห็นถึงลักษณะและนโยบายของการค้าระหว่างประเทศ ที่จะเป็นผลดีผลเสียต่อกระบวนการในการพัฒนาทางเศรษฐกิจของประเทศ พร้อมทั้งบทวิเคราะห์และข้อคิดเห็นเกี่ยวกับลักษณะและนโยบายที่เป็นจุดเด่นของสถานภาพ และพัฒนาการในช่วงเวลาดังกล่าว

สถานภาพ : ขนาด โครงสร้าง และดุลการค้า

พิจารณาจากสถานภาพในปัจจุบัน ประเทศไทยจัดได้ว่าเป็นประเทศหนึ่งที่มีการติดต่อค้าขายกับต่างประเทศในระดับสูง ข้อมูลจากรายงานเศรษฐกิจรายเดือนของธนาคารแห่งประเทศไทยแสดงว่าการส่งสินค้าออกขายต่างประเทศในรอบปีที่ผ่านมามีมูลค่าสูงถึง 153,030 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 19.47 ของรายได้ประชาชาติในปีเดียวกัน ทางด้านการนำเข้า ประเทศไทยมีการนำเข้าเป็นมูลค่าสูงถึง 216,742 บาท คิดเป็นร้อยละ 27.57 ของรายได้ประชาชาติ ภาคการค้าระหว่างประเทศจึงจัดได้ว่าเป็นกิจกรรมที่สำคัญภาคหนึ่งในวงการเศรษฐกิจของประเทศไทย อย่างไรก็ดีมูลค่าของการส่งออกและนำเข้าดังกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นว่ามูลค่าการส่งออกของประเทศไทย ต่ำกว่ามูลค่าการนำเข้าอยู่ถึง 63,712 ล้านบาท ซึ่งหมายความว่า การค้ากับต่างประเทศของไทยในปี 2524 อยู่ในภาวะที่เรียกว่า ขาดดุลการค้า โดยที่มีมูลค่าของการขาดดุล คิดเป็นร้อยละ 8.11 ของรายได้ประชาชาติในปีเดียวกัน

ในปี 2524 โครงสร้างการส่งออกแสดงให้เห็นว่า สินค้าที่ส่งออกไปขายต่างประเทศนั้น ส่วนใหญ่ยังคงเป็นสินค้าจากภาคการเกษตร โดยมีมูลค่าการส่งออกถึง 75,165 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 49.09 ของมูลค่าการส่งออกทั้งหมด สินค้าออกใน

อันดับรองลงไปก็คือสินค้าอุตสาหกรรมและสินค้าแร่ ซึ่งมีมูลค่าส่งออก 46,283 และ 10,828 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 30.23 และ 7.07 ของมูลค่าส่งออกทั้งหมดตามลำดับ (ดูตารางที่ 1) สินค้าตามโครงสร้างดังกล่าวข้างต้น แต่ละประเภทประกอบไปด้วยสินค้ามากมายหลายชนิดโดยที่สินค้าแต่ละชนิดมีสัดส่วนในการสร้างมูลค่าการส่งออกที่แตกต่างกันออกไป การศึกษาข้อมูลโดยละเอียดของโครงสร้างภายในของสินค้าแต่ละประเภทแสดงให้เห็นว่า องค์ประกอบที่สำคัญของสินค้าเกษตรและประมงก็คือ ข้าว มันสำปะหลัง ข้าวโพด ยางพารา กุ้งสดแช่เย็นถั่วต่างๆ และใบยาสูบ สำหรับสินค้าอุตสาหกรรม องค์ประกอบที่สำคัญ ได้แก่ น้ำตาล แผงวงจรไฟฟ้า เสื้อผ้าสำเร็จรูป และอัญมณี ส่วนสินค้าแร่ มีองค์ประกอบที่สำคัญเพียงรายการเดียวคือ ดีบุก นอกจากนั้นจะเป็นสินค้าเบ็ดเตล็ดซึ่งแต่ละชนิดมีมูลค่าการส่งออกไม่มากนัก (ดูตารางที่ 2) รายละเอียดจากตารางที่ 2 จะทำให้โครงสร้างของสินค้าเด่นชัดขึ้นว่าสินค้าชนิดใดบ้างที่เป็นสินค้าออกที่สำคัญ และทำรายได้เข้าประเทศในอัตราสูง นอกจากนั้นข้อมูลในตารางที่ 3 แสดงให้เห็นถึงสินค้าออกที่มีมูลค่าส่งออกสูงสุด 10 ชนิดแรก เรียงตามลำดับมูลค่าของการส่งออก สินค้าออก 10 ชนิดนี้มีมูลค่าส่งออกรวมกันถึง 103,259 ล้านบาท หรือร้อยละ 67.43 ของมูลค่าส่งออกทั้งหมด

ในด้านสินค้าเข้าโครงสร้างการนำเข้าแสดงว่า สินค้านำเข้าที่มีมูลค่าสูงสุดคือน้ำมันเชื้อเพลิงและน้ำมันหล่อลื่น ซึ่งมีมูลค่านำเข้าสูงถึง 65,100 ล้านบาทคิดเป็นร้อยละ 30.03 ของมูลค่านำเข้าทั้งหมด รองลงไปเป็นสินค้าประเภททุน สินค้าประเภทวัตถุดิบและวัตถุกึ่งสำเร็จรูป และสินค้าเพื่อการอุปโภคบริโภคตามลำดับ (ดูตารางที่ 4) ในโครงสร้างดังกล่าว เมื่อพิจารณาถึงการนำเข้าสินค้าเพื่อการอุปโภคบริโภค ทั้งในส่วนที่นำเข้ามาในลักษณะของสินค้าโดยตรง และในลักษณะที่เป็นวัตถุดิบรวมกันแล้ว การนำเข้าในส่วนนี้จะมีมูลค่าสูงถึง 56,755 ล้านบาท หรือร้อยละ 26.78 ของมูลค่านำเข้าทั้งหมด ซึ่งเป็นสัดส่วนที่ใกล้เคียงกับสินค้าประเภททุนเป็นอย่างมาก รายละเอียดโครงสร้างภายในของการนำเข้าแต่ละประเภทจะแสดงให้เห็นถึงสินค้าที่เป็นองค์ประกอบที่สำคัญ ๆ ของการนำเข้าของประเทศไทย (ดูตารางที่ 5) และในส่วนแรกของตารางที่ 5 จะแสดงรายละเอียดของสินค้าที่นำเข้ามาเพื่อการอุปโภคบริโภคทั้งหมด นอกจากนั้นเมื่อมีการเรียงลำดับความสำคัญของสินค้านำเข้า

ในลักษณะเดียวกันกับสินค้าส่งออก ปรากฏว่ามีรายการสินค้าที่สั่งเข้ามาเพื่อการอุปโภคบริโภคนี้รวมอยู่ด้วยถึง 3 รายการ คือ เคมีภัณฑ์ อาหารและเครื่องดื่ม และเส้นใยที่ใช้ในการทอและเส้นด้ายต่าง ๆ โดยทั้ง 3 รายการเรียงอยู่ในลำดับที่ 4, 6 และ 8 ตามลำดับ (ดูตารางที่ 6) องค์ประกอบส่วนนี้จึงเป็นส่วนที่น่าจะได้มีการพิจารณาศึกษากันในรายละเอียด เนื่องจากเป็นการนำเข้าที่มีมูลค่าสูง แต่เป็นไปเพื่อการอุปโภคบริโภคเท่านั้นมิใช่เป็นการนำเข้าเพื่อการลงทุนเพื่อเพิ่มผลผลิตแต่อย่างใด อย่างไรก็ดีสัดส่วนขององค์ประกอบส่วนนี้ ได้ลดลงแล้วเป็นอย่างมากจากที่เคยเป็นอยู่ในอดีต กล่าวคือลดลงจากที่สูงถึงร้อยละ 34.97 ในปี 2503 มาเป็นร้อยละ 19.91 และ 10.67 ในปี 2513 และ 2524 ตามลำดับ[3] ทั้งยังเป็นที่คาดหมายกันว่า สัดส่วนนี้จะมีแนวโน้มที่ลดลงไปอีกในอนาคต

ตารางที่ 1 แสดงโครงสร้างการส่งออกของประเทศไทยในปี 2524

ประเภทสินค้า	มูลค่า	ร้อยละ
สินค้าเกษตรและประมง	75,165	49.09
สินค้าอุตสาหกรรม	46,283	30.23
สินค้าแร่	10,828	7.07
สินค้าอื่น ๆ	20,829	13.61
รวม	153,115	100.00

ที่มา *สรุปข่าวธุรกิจ* ธนาคารกสิกรไทย, 13, 14 (16—31 กรกฎาคม, 2525)

หมายเหตุ ตัวเลขมูลค่าการส่งออกแตกต่างจากตัวเลขที่ได้จากการรายงานเศรษฐกิจรายเดือนของธนาคารแห่งประเทศไทย แต่เนื่องจากความแตกต่างดังกล่าวจะไม่มีผลต่อเรื่องที่กำลังศึกษาอยู่ จึงจะไม่กล่าวถึงความแตกต่างของข้อมูลในที่นี้

3 สมชาด วงศ์สมาโนดม์, "อุตสาหกรรมไทย : ปัญหาและทางออก," *สรุปข่าวธุรกิจ* ธนาคารกสิกรไทย, 13 (1—15 กุมภาพันธ์, 2525), 24.

ตารางที่ 2 แสดงโครงสร้างภายในของสินค้าออกประเภทสำคัญในปี 2524

ลำดับที่	ประเภท/ชนิดของสินค้า	มูลค่าส่งออก (ล้านบาท)
	สินค้าเกษตรและประมง	
1.	ข้าว	26,366
2.	ผลิตภัณฑ์มันสำปะหลัง	16,446
3.	ยางพารา	10,841
4.	ข้าวโพด	8,349
5.	กุ้งสดแช่เย็น	2,736
6.	ถั่วต่าง ๆ	1,693
7.	ใบยาสูบ	1,371
8.	อื่น ๆ	7,963
	รวม	75,165
	สินค้าอุตสาหกรรม	
1.	น้ำตาล	9,572
2.	เสื้อผ้าสำเร็จรูป	6,861
3.	แผงวงจรไฟฟ้า	6,145
4.	อัญญมณี	5,021
5.	ผ้าผืน	4,422
6.	สับปะรดกระป๋อง	2,038
7.	อื่น ๆ	16,646
	รวม	46,283

ตารางที่ 2 (ต่อ)

ลำดับที่	ประเภท/ชนิดของสินค้า	มูลค่าส่งออก (ล้านบาท)
	สินค้าแร่	
1.	ดีบุก	9,091
2.	ทังสเตน	379
3.	ฟลูออไรท์	332
4.	อื่น ๆ	1,026
	รวม	10,828

ที่มา (1) *รายงานเศรษฐกิจรายเดือน* ธนาคารแห่งประเทศไทย, 22, 10 (ตุลาคม 2525), 44–47.
(2) *สรุปข่าวธุรกิจ* ธนาคารแห่งประเทศไทย, *อ้างแล้ว*, 17.

ตารางที่ 3 แสดงชนิดและมูลค่าการส่งออกของสินค้าสำคัญปี 2524

ลำดับที่	ชนิดของสินค้า	มูลค่าส่งออก (ล้านบาท)
1.	ข้าว	26,366
2.	ผลิตภัณฑ์มันสำปะหลัง	16,446
3.	ยางพารา	10,841
4.	น้ำตาล	9,572
5.	ดีบุก	9,091
6.	ข้าวโพด	8,394
7.	เสื้อผ้าสำเร็จรูป	6,861
8.	แผงวงจรไฟฟ้า	6,745
9.	อัญมณี	5,021
10.	ผ้าผืน	4,422
	รวม	103,259

ที่มา ข้อมูลจากตารางที่ 2

ตารางที่ 4 แสดงโครงสร้างการนำเข้าของประเทศไทย ในปี 2524

ลำดับที่	ประเภทของสินค้า		มูลค่านำเข้า (ล้านบาท)	ร้อยละ
1.	สินค้าอุปโภคบริโภค		23,039	10.63
	– สินค้าสิ้นเปลือง	13,513		
	– สินค้าถาวร	9,426		
2.	สินค้าวัตถุดิบและวัตถุกึ่งสำเร็จรูป		53,460	24.66
	– สำหรับสินค้าอุปโภคบริโภค	33,716		
	– สำหรับสินค้าทุน	19,744		
3.	สินค้าทุน		56,887	26.28
4.	น้ำมันเชื้อเพลิงและน้ำมันหล่อลื่น		65,100	30.03
5.	สินค้าเบ็ดเตล็ด		18,260	8.47
		รวม	216,746	100.0

ที่มา *รายงานเศรษฐกิจรายเดือน* ธนาคารแห่งประเทศไทย, *อ้างแล้ว*, 41—42.

"ปาจารยสาร"

กลับมาอีกครั้งเพื่อตอบสนอง

ความต้องการของสังคมไทย

ตารางที่ 5 แสดงโครงสร้างภายในของสินค้าเข้าประเภทสำคัญในปี 2524

ลำดับที่	ประเภท/ชนิดของสินค้า	มูลค่านำเข้า (ล้านบาท)	
1.	**สินค้าอุปโภคบริโภค**		
	สินค้าสิ้นเปลือง		
	– อาหารและเครื่องดื่ม	6,444	
	– เสื้อผ้าและรองเท้า	3,730	
	– ยาและผลิตภัณฑ์เภสัชกรรมต่าง ๆ	2,376	
	– สุขภัณฑ์และวัสดุทำความสะอาด	993	
	– อื่น ๆ	70	
	สินค้าถาวร		
	– เครื่องใช้ไฟฟ้า	3,730	
	– เครื่องใช้ในบ้าน	2,574	
	– อัญมณีและเงินแท่ง	1,350	56,755 ล้านบาท
	– อื่น	487	
	รวม	23,039	
2.	**สินค้าวัตถุดิบและวัตถุกึ่งสำเร็จรูป เพื่อการอุปโภคบริโภค**		
	– เคมีภัณฑ์	18,010	
	– เส้นใยที่ใช้ในการทอ	5,202	
	– เยื่อสำหรับทำกระดาษ	3,642	
	– กระดาษต่าง ๆ	2,857	
	– อื่น ๆ	4,005	

ตารางที่ 5 (ต่อ)

ลำดับที่	ประเภท/ชนิดของสินค้า	มูลค่านำเข้า (ล้านบาท)
	เพื่อสินค้าประเภททุน	
	– เหล็ก เหล็กกล้าและแร่อื่น	13,689
	– อื่น ๆ	1,055
	รวม	53,460
3.	**สินค้าประเภททุน**	
	– เครื่องจักรที่ไม่ใช้ไฟฟ้าและเครื่องอะหลั่ย	25,837
	– เครื่องจักรที่ใช้ไฟฟ้าและเครื่องอะหลั่ย	10,862
	– ปุ๋ย และยาฆ่าแมลง	5,181
	– ผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมที่เป็นโลหะ	5,180
	– อื่น ๆ	9,827
	รวม	56,287
4.	**น้ำมันเชื้อเพลิงและหล่อลื่น**	65,100
	รวม	65,100
5.	**สินค้าเบ็ดเตล็ด**	
	– ยานพาหนะ และอะหลั่ยรถยนต์	9,511
	– ยุทโธปกรณ์สำหรับทางราชการ	5,226
	– อื่น ๆ	3,523
	รวม	18,260

ที่มา *รายงานเศรษฐกิจรายเดือน* ธนาคารแห่งประเทศไทย *อ้างแล้ว*, 41–41

ตารางที่ 6 แสดงชนิดและมูลค่านำเข้าของสินค้าสำคัญในปี 2524

ลำดับที่	ชนิดของสินค้า	มูลค่านำเข้า (ล้านบาท)
1.	น้ำมันเชื้อเพลิงและหล่อลื่น	65,100
2.	เครื่องจักรต่าง ๆ	36,667
3.	เหล็ก เหล็กกล้า และแร่อื่น ๆ	18,689
4.	เคมีภัณฑ์	18,010
5.	ยานพาหนะและอะหลั่ยรถยนต์	9,511
6.	อาหารและเครื่องดื่ม	6,444
7.	ยุทโธปกรณ์สำหรับทางราชการ	5,226
8.	เส้นใยที่ใช้ในการทอและเส้นด้ายต่าง ๆ	5,202
9.	ปุ๋ยและยาฆ่าแมลง	5,181
10.	ผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมที่เป็นโลหะ	5,180
	รวม	175,210

ที่มา ข้อมูลจากตารางที่ 5

พัฒนาการ : สภาพการณ์ที่ผ่านมา

จากสถานภาพในปัจจุบัน เมื่อศึกษาย้อนหลังกลับไปจนกระทั่งถึงปี 2515 ซึ่งเป็นช่วงเวลาของการพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 3 และ 4 ข้อมูลได้แสดงให้เห็นว่าในรอบ 10 ปีที่ผ่าน ลักษณะของการค้าระหว่างประเทศมิได้แตกต่างไปจากที่เป็นอยู่ในปัจจุบันเท่าใดนัก ไม่ว่าจะพิจารณาจากสถานภาพรายปีหรือสถานภาพโดยทั่วไปในรอบ 10 ปี กล่าวคือ มูลค่าการส่งออกจะมีสัดส่วนอยู่ระหว่างร้อยละ 13.69 ถึง 19.80 หรือประมาณร้อยละ 18 ของรายได้ประชา

ชาติ ในขณะที่มูลค่าการนำเข้าจะมีสัดส่วนอยู่ระหว่างร้อยละ 18.79 ถึง 28.05 หรือประมาณร้อยละ 25 ของรายได้ประชาชาติ (ดูตารางที่ 7 รายการที่ 5 และ 6) ส่วนในเรื่องของดุลการค้า การที่สัดส่วนของมูลค่าการส่งออกต่อรายได้ประชาชาติต่ำกว่าสัดส่วนของการนำเข้า จึงหมายถึงว่าการค้ามีลักษณะการขาดดุลมาโดยตลอด โดยมีอัตราการขาดดุลเฉลี่ยประมาณร้อยละ 6 ของรายได้ประชาชาติ (ดูตารางที่ 7 รายการที่7) ส่วนในเรื่องของโครงสร้างการส่งออกและการนำเข้า ข้อมูลได้แสดงว่าในช่วงเวลา10 ปีที่ผ่านมา การค้ากับต่างประเทศของไทยมีลักษณะเด่นอยู่ที่การส่งออกสินค้าจากภาคการเกษตร 6 ชนิด เช่นเดียวกับที่เป็นอยู่ในปี 2524 แต่มูลค่าส่งออกของสินค้าแต่ละชนิดจะมากน้อยต่างกันไปตามสถานการณ์ที่เป็นอยู่ในแต่ละปี เช่น สินค้าข้าวในปี 2516 มีมูลค่าการส่งออกเพียง 3,594 ล้านบาท แต่ในปี 2517 มูลค่าส่งออกสูงขึ้นเป็น 9,778 ล้านบาท หรือเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 172.06 แต่ครั้นในปีถัดไปลดลงเหลือเพียง 5,852 ล้านบาท หรือลดลงไปถึงร้อยละ 40.15 สินค้าออกที่สำคัญอื่น ๆ ก็จะมีลักษณะที่คล้ายคลึงกันคือ มูลค่าการส่งออกมีการเปลี่ยนแปลงขึ้นลงอยู่ตลอดเวลา ในบางครั้งการเปลี่ยนแปลงขึ้นลงก็เป็นไปในอัตราที่ค่อนข้างจะรุนแรง (ดูตารางที่ 8 และรูปที่ 1) ผลจากการเปลี่ยนแปลงในลักษณะดังกล่าวทำให้อัตราการขยายตัวของมูลค่าส่งออกโดยส่วนรวมของช่วงเวลาเดียวกัน มีลักษณะที่ขาดเสถียรภาพตามไปด้วย (ดูตารางที่ 7 รายการที่ 8 และรูปที่ 2) อย่างไรก็ดีแม้อัตราการขยายตัวของการส่งออกจะเป็นไปอย่างขาดเสถียรภาพ แต่เมื่อพิจารณาแนวโน้มโดยทั่วไปแล้วจะเห็นว่า มูลค่าการส่งออกในช่วงเวลาระหว่างปี 2515–2524 มีแนวโน้มที่จะเพิ่มสูงขึ้นเรื่อยมา (ดูตารางที่ 7 รายการที่ 1, 2 และ รูปที่ 3) โดยมีการขยายตัวในอัตราการขยายตัว เฉลี่ยประมาณร้อยละ 20 ของมูลค่าส่งออกในปีก่อน ในด้านการนำเข้า การเปลี่ยนแปลงในช่วงเวลาเดียวกัน มีลักษณะที่คล้ายคลึงกันกับการส่งออก คือมีโครงสร้างของการนำเข้าที่คงตัวอยู่ตลอดช่วงเวลา แต่การเปลี่ยนแปลงมูลค่านำเข้าของสินค้าแต่ละชนิดค่อนข้างจะมีเสถียรภาพ และมีแนวโน้มที่ชัดเจนกว่าการเปลี่ยนแปลงของมูลค่าการส่งออก (ดูตารางที่ 9 และรูปที่ 1) แต่ถึงกระนั้นการขยายตัวของมูลค่านำเข้าก็ยังคงมีลักษณะที่ขาดเสถียรภาพ (ดูตารางที่ 7 รายการที่ 9 และรูปที่ 2) อย่างไรก็ดี แนวโน้มการขยายตัวโดยเฉลี่ย

แสดงว่า มูลค่าการนำเข้าในช่วงเวลาดังกล่าวขยายตัว ในอัตราร้อยละประมาณ 25 ของมูลค่านำเข้าในปีที่ผ่านมา ซึ่งจะเห็นได้ว่าเป็นอัตราที่สูงกว่าการขยายตัวของการส่งออก ภายใต้สถานการณ์ดังกล่าว จึงอาจกล่าวได้ว่า การขาดดุลการค้าของประเทศมีแนวโน้มที่จะเพิ่มสูงขึ้นค่อนข้างรวดเร็ว โดยเฉลี่ยการขาดดุลการค้าในรอบ 10 ปีที่ผ่านมาเพิ่มขึ้น ในอัตราประมาณร้อยละ 21 ของมูลค่าการขาดดุลในปีก่อน (ดูตารางที่ 7 รายการที่ 10 และรูปที่ 3)

ปลายมิถุนายน 26 นี้

พบกับ วารสารธรรมศาสตร์

ปีที่ 12 : 1 (มีนาคม 2526)

บันทึกฉบับ 5 มีนาคม 2526	*ปรีดี พนมยงค์*
กฎหมายครอบครัวฉบับแก้ไขใหม่	*ประสพสุข บุญเดช*
คนไทยในจีน	*สุมิตร ปีติพัฒน์*
วิกฤติการณ์ของสังคมนิยมโซเวียต	*ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์*
กรุงเทพ ฯ ผู้เก็บเกี่ยวผลประโยชน์	*เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง*
การเกษตรของชาวนา	*และ สมนึก ทับพันธ์*

ฯ ล ฯ

และบทวิจารณ์หนังสือคับคั่ง

สมัครเป็นสมาชิกวารสารธรรมศาสตร์ตลอดปี 110 บาท (4 ฉบับ)

พร้อมกับเลือกวารสาร ฯ ฉบับย้อนหลังฟรีอีก 2 ฉบับ

สมัครที่ *นวลฉวี สุธรรมวงศ์*

คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

กทม. 10200 (ป.ณ. หน้าพระลาน)

ตารางที่ 7 แสดงมูลค่าของสินค้าเข้าออกและดุลค้า ในรอบ 10 ปี (2515-2524)

รายการ	1972 (2515)	1973 (2516)	1974 (2617)	1975 (2518)	1976 (2519)	1977 (2520)	1978 (2521)	1979 (2522)	1980 (2523)	1981 (2524)
(1) มูลค่าสินค้าออก	22,491	32,226	49,799	45,007	60,797	71,918	83,065	108,179	133,197	153,030
(2) มูลค่าสินค้าเข้า	30 875	42,184	64,004	66,835	72 877	90,177	108,899	146,161	188,686	216,742
(3) ดุลการค้า	8,384	9,958	14,245	21,080	12,080	22,979	25,834	37,982	55,489	63,712
(4) รายได้ประชาชาติ	164,299	216,119	270,774	296,409	331,329	391,016	464,550	546,449	572,440	785,880
(5) มูลค่าสินค้าออก คิดเป็นร้อยละของรายได้ประชาชาติ	13.69	14.91	18.39	15.18	18.34	18 20	17.88	19.79	19.80	19.47
(6) มูลค่าสินค้าเข้า คิดเป็นร้อยละของรายได้ประชาชาติ	18 79	19.51	23 65	22 54	21.99	24.08	23.44	26.74	28.05	27.57
(7) ดุลการค้า คิดเป็นร้อยละของรายได้ประชาชาติ	5.10	4.60	5.26	7.36	3.64	5.88	5.56	6.95	8.25	8.11

ตารางที่ 7 (ต่อ)

รายการ	1972 (2515)	1973 (2516)	1974 (2517)	1975 (2518)	1976 (2519)	1977 (2520)	1978 (2521)	1979 (2522)	1980 (2523)	1981 (2524)
(8) อัตราการขยายตัวของสินค้าออก	–	43.28	54.53	9.62	35.08	17.10	16 67	30.23	23.12	14.89
(9) อัตราการขยายตัวของสินค้าเข้า	–	36.62	53.80	4.36	9.04	29.23	15.63	34 21	29.09	14.87
(10) อัตราการขยายตัวของดุลการค้า	–	18.77	43.65	53.23	44.66	90.22	12.42	47.02	46.09	14.82
(11) อัตราการขยายตัวของรายได้ประชาชาติ	–	31.54	25.29	9.46	11.78	18.01	18.80	17.62	23.05	16 86

ที่มา *รายงานเศรษฐกิจรายเดือน* ธนาคารแห่งประเทศไทย, 17, 1 (มกราคม, 2520); 22, 1 (มกราคม, 2525). (รายการที่ 8–11 คำนวณจาก 4 รายการข้างต้น)

ตารางที่ 8 โครงสร้างและอัตราการขยายตัวของสินค้าออกสำคัญ 10 ชนิด ระว่างปี 2515-2524

ลำดับที่	ชนิดของสินค้า	2515 (1972)	2516 (1973)	2517 (1974)	2518 (1975)	2519 (1976)	2520 (1977)	2521 (1978)	2522 (1979)	2523 (1980)	2524 (1981)
1.	ข้าว	4,437	3,594*	9,778	5,852	8,603	13,382	10,425	15,592	19,508	26,366
			-19.00**	172 06	-40 15	47 09	55 55	22.09	49.56	25.12	35 15
2.	ผลิตภัณฑ์มันสำปะหลัง	1,574	2,537	3,836	4,597	7,257	7,720	10,892	9,891	14,887	16,446
			61.18	51.20	19.84	57 86	6.38	41.09	-9.19	50.51	10.47
3.	ยางพารา	1,826	4,573	5,035	3,474	5,297	6,164	8,030	12,351	12,351	10,841
			150.44	10.10	-31.00	52.48	16 36	30.27	53.81	0.00	
4.	น้ำตาล	1,246	1,161	3,757	5,696	6,843	7,445	3,969	4,749	2,975	9,572
			-6.28	223.60	51.58	20.14	8.80	-46.68	21.69	-37.98	221.75
5.	ดีบุก	1,664	2,035	3,097	2,247	2,972	4.541	7,229	9,253	11,347	9 091
			22.30	52.19	-27.45	32.26	52.79	59 19	28.00	22.63	-19 88
6.	ข้าวโพด	2,085	2.969	6,078	5.705	5.676	3.345	4.275	5.643	7.299	8.349
			42.39	104.72	-6.14	-5.51	-41 07	27 80	32.00	29.35	14.39

* มูลค่าส่งออก

** อัตราการขยายตัว

ที่มา *รายงานเศรษฐกิจรายเดือน* ธนาคารแห่งประเทศไทย, อ้างแล้ว

ตารางที่ 9 แสดงโครงสร้างและอัตราการขยายตัวของสินค้าเข้าสำคัญ 10 ชนิด ระหว่าง 2516-2523

ลำดับที่	ชนิดของสินค้า	2516 (1973)	2517 (1974)	2518 (1975)	2519 (1976)	2520 (1977)	2521 (1978)	2522 (1979)	2523 (1980)	2524 (1981)
1.	น้ำมันเชื้อเพลิงและน้ำมันหล่อลื่น	4,661	12,571	14,233	16.695	20.889	22.851	32.647	58,733	65,100
			169.70	13.22	17.30	25.12	9.39	42.87	79.90	10.84
2.	เครื่องจักรต่าง ๆ	8.215	13,458	14,703	12.496	16,147	21,730	26,003	31.603	36,699
			63.82	9.25	-15 01	29.22	34.58	19,66	21.54	16.12
3	เหล็ก เหล็กกล้า และแร่อื่น ๆ	4.875	6 722	5,367	6.970	9,806	11 607	16,145	16,235	18.689
			37,88	-20 15	29.87	40.68	18.37	39.10	0.56	15.12
4.	เคมีภัณฑ์	4,136	5.893	5.522	6,975	8,363	9 573	14.856	14.962	18,010
			42.48	-6.30	26 31	20.19	14.47	55.18	0.71	20.37
5.	ยานพาหนะและอะไหล่รถยนต์	3.399	4,182	4.542	5 174	7,958	7,550	7,126	6,912	9,511
			23 03	8 61	13 91	53.80	-5 13	-5 62	-3.00	37.60
6.	อาหารและเครื่องดื่ม	1,403	1,851	2,005	2.377	2.644	3,104	4,263	6,182	6,444
			31.93	8.31	18 56	11.23	17.39	37.34	45.02	4.24

ตารางที่ 9 (ต่อ)

ลำดับที่	ชนิดของสินค้า	2516 (1973)	2517 (1974)	2518 (1975)	2519 (1976)	2520 (1977)	2521 (1978)	2522 (1979)	2523 (1980)	2524 (1981)
7.	ยุทโธปกรณ์สำหรับใช้ทางราชการ	744	385	400	895	1,382	1,976	4,340	6,474	5,226
8.	เส้นใยที่ใช้ในการทอและเส้นด้ายต่าง ๆ	2,474	2,574	2,295	2,934	3.500	2,677	3,893	3,961	5,193
9.	ปุ๋ยและยาฆ่าแมลง	1,142	1,710	1,933	1,861	2,736	2,937	3,972	4,225	5,181
10.	ผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมที่เป็นโลหะ	1,019	1,398	1,544	1,436	1,887	2,272	2,987	3,142	5,180

ที่มา *รายงานเศรษฐกิจรายเดือน* ธนาคารแห่งประเทศไทย, *อ้างแล้ว*.

บทวิเคราะห์

จากข้อมูลในรายละเอียดดังกล่าวข้างต้น กล่าวได้ว่า การค้ากับต่างประเทศของไทยในช่วงเวลา 10 ปี ที่ผ่านมามีลักษณะสำคัญที่จะส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศหลายประการคือ

(1) *โครงสร้างของการค้า* โครงสร้างการส่งออกยังคงมีลักษณะเช่นเดียวกับที่ผ่านมาในอดีต คือมีสินค้าออกส่วนใหญ่เป็นสินค้าจากภาคการเกษตร อย่างไรก็ดีสินค้าออกจากภาคอุตสาหกรรมก็กำลังมีสัดส่วนเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ลักษณะดังกล่าวเป็นผลเนื่องมาจากความพยายามของรัฐที่หันเข้าหานโยบายการส่งเสริมอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออก ทั้งนี้เพื่อให้โครงสร้างการส่งออกมีความสมดุลและกระจายมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 5 ได้มีการกำหนดนโยบายในเรื่องการปรับโครงสร้างของการส่งออกเอาไว้อย่างเด่นชัด มีผู้คาดการณ์ว่า "*ถ้าหากมีการดำเนินนโยบาย และปฏิบัติตามเป้าหมายที่วางไว้ในแผนพัฒนาฉบับที่ ๕ ผลที่เกิดขึ้นก็คือ โฉมหน้าใหม่ของการค้าระหว่างประเทศจะต้องแปรเปลี่ยนไปจากประเทศที่ส่งออกสินค้าเกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่ไปเป็นประเทศที่ส่งออกสินค้าอุตสาหกรรมเป็นส่วนใหญ่เหมือนประเทศที่พัฒนากับเขาบ้าง ความหวังทางเศรษฐกิจที่จะปรากฏต่อไปในอนาคตคงจะโชติช่วงชัชวาลด้วยเหมือนกัน*"[4] ส่วนในด้านโครงสร้างการนำเข้า แม้สัดส่วนของการนำเข้าสินค้าเพื่อการอุปโภคบริโภคจะยังมีสัดส่วนที่สูงกว่าร้อยละ 10 ของมูลค่านำเข้าทั้งหมด แต่สัดส่วนดังกล่าวมีแนวโน้มที่จะลดลงมาโดยตลอด สินค้าที่มีแนวโน้มที่จะสูงขึ้นคือ สินค้าที่เป็นวัตถุดิบและวัตถุกึ่งสำเร็จรูป น้ำมันเชื้อเพลิงและน้ำมันหล่อลื่น เป็นที่เชื่อกันว่านโยบายส่งเสริมอุตสาหกรรมของไทย ทั้งในลักษณะที่เป็นอุตสาหกรรมเพื่อทดแทนการนำเข้าและอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออก เป็นนโยบายที่ช่วยผลักดันให้โครงสร้างสินค้าเข้ามีลักษณะดังกล่าว อย่างไรก็ดีในเรื่องของการนำเข้านั้นในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ฉบับที่ 5 ก็ได้มีการกำหนดเป็นนโยบายที่จะชะลอการนำเข้าให้มีมูลค่าน้อยกว่าที่เป็นอยู่ โดยให้น้ำหนักไปที่การปรับโครงสร้างอุตสาหกรรมให้ใช้วัตถุดิบและกำลังแรงงานภายในประเทศมากขึ้น และในขณะเดียวกันก็ปรับโครงสร้างการใช้พลังงานเพื่อลดปริมาณและมูลค่านำเข้าน้ำมันเชื้อเพลิงและน้ำมันหล่อลื่น

4 สมยศ แช่มช้อย, "โฉมหน้าการค้าระหว่างประเทศยุครัตนโกสินทร์ 200 ปี," *สรุปข่าวธุรกิจ* ธนาคารกสิกรไทย, 13 (1—15 มีนาคม, 2525), 32.

นโยบายการปรับโครงสร้างทางการค้านับเป็นความพยายามวิถีทางหนึ่งของรัฐในอันที่จะแก้ไขสิ่งที่เป็นที่มาของปัญหาหลายต่อหลายประการในวงการค้าระหว่างประเทศ สำหรับนโยบายการนำเข้านั้น การดำเนินงานอาจจะมีความเป็นไปได้มากกว่านโยบายสำหรับการส่งออก ทั้งนี้เพราะเป็นการดำเนินงานภายในขอบเขตที่ประเทศจะสามารถควบคุมหรือบังคับได้เมื่อมีความจำเป็น แต่ในกรณีของการส่งออก ปัญหาจะแตกต่างออกไป การดำเนินงานจะต้องมีผู้เกี่ยวข้องทั้งในระดับภายในและภายนอกประเทศ ดังนั้นการที่จะหันเหไปสู่นโยบายการพึ่งพาอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออกนั้น น่าจะได้พิจารณาให้รอบคอบในหลาย ๆ ด้าน

สิ่งที่ใคร่ขอเสนอให้พิจารณาเป็น**ประการแรก**ก็คือ ในปัจจุบันประเทศไทยมิได้เป็นเพียงประเทศเดียวที่หันมาใช้นโยบายดังกล่าว หลังจากปี 2508 เป็นต้นมา ประเทศกำลังพัฒนาเป็นจำนวนมิใช่น้อยที่หันมาใช้นโยบายเดียวกันนี้ และมีผู้คาดการณ์ว่าในช่วงระหว่างปี 2523–2528 ประเทศกำลังพัฒนาจำนวนไม่น้อยกว่า 25 – 30 ประเทศจะสามารถปรับโครงสร้างพื้นฐานและนโยบายทางเศรษฐกิจของประเทศจนทำให้สามารถเพิ่มปริมาณการส่งออกสินค้าอุตสาหกรรมได้เป็นจำนวนมาก[5] พัฒนาการในลักษณะดังกล่าวทำให้มีแนวโน้มที่จะเป็นไปได้ว่า ในที่สุดแล้ว การส่งสินค้าอุตสาหกรรมเป็นสินค้าออกก็จะมีลักษณะเป็นการแข่งขันกันเองในระหว่างประเทศที่กำลังพัฒนาด้วยกัน ดังที่เคยปรากฏมาแล้วในการส่งออกสินค้าจากภาคการเกษตร ทั้งนี้เพราะถ้าจะพิจารณากันแล้ว สิ่งที่ประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลายกำลังกระทำกันอยู่ก็คือการส่งออกแรงงานราคาถูกในรูปของผลผลิตอุตสาหกรรมที่ได้จากการใช้อุปกรณ์การผลิตจากประเทศที่พัฒนาแล้ว

ประการที่สอง เป็นไปได้หรือไม่ที่ลักษณะการดำเนินงานตามนโยบายดังกล่าวจะมีผลทำให้โครงสร้างอุตสาหกรรมภายในประเทศต้องพึ่งพาการนำเข้าเครื่องจักรและวัตถุดิบจากต่างประเทศมากขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ ในปัจจุบันประเทศไทยก็กำลังประสบปัญหานี้อย่างหนักอยู่แล้ว ดังจะเห็นได้จากสัดส่วนของมูลค่าของสินค้าเข้าประเภทนี้สูงเกินกว่าร้อยละ 50 ของมูลค่านำเข้าทั้งหมด และมีแนวโน้มที่จะสูงขึ้นไปเรื่อย ๆ ทั้งนี้เพราะอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออกนั้นมักจะต้องการเงินทุนและลักษณะการผลิตที่

5 Welter Adams and others, *Tariffs, Quotas and Trade : The Policies of Portectionism. The Institute for Contemporary Studies*, p. 249.

มีประสิทธิภาพสูง การลงทุนจึงมักต้องอาศัยนักลงทุนจากต่างประเทศ หรืออาศัยเงินกู้จากต่างประเทศ ซึ่งสิ่งเหล่านี้มักจะเป็นเงื่อนไขสำคัญสำหรับการที่จะต้องสั่งซื้อสินค้าประเภททุน หรือวัตถุดิบจากต่างประเทศ การใช้นโยบายดังกล่าวจึงอาจมีผลทำให้ปริมาณและมูลค่าการนำเข้าสินค้าประเภทนี้เพิ่มขึ้น เท่ากับเป็นการสร้างภาระการพึ่งพาต่างประเทศให้มากขึ้นด้วย นอกจากนี้ยังน่าจะพิจารณาด้วยว่าผลจากนโยบายส่งเสริมอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออกนี้ จะสอดคล้องกันหรือ ไม่กับนโยบายการปรับเปลี่ยนโครงสร้างอุตสาหกรรมภายในประเทศให้หันมาใช้ทรัพยากรภายในประเทศให้มากขึ้น ซึ่งเป็นนโยบายของรัฐบาลเดียวกัน และอยู่ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับเดียวกัน

สิ่งที่เสนอให้พิจารณาเป็น**ประการสุดท้าย** ก็คือ สถานการณ์ทางด้านการตลาดโดยเฉพาะอย่างยิ่งตลาดภายนอกประเทศ ซึ่งจะเป็นตลาดสำคัญ ในปัจจุบันประเทศส่วนใหญ่ต่างกล่าวอ้างว่ามีนโยบายที่จะดำเนินงานทางด้านการตลาดตามลักษณะการค้าเสรี แต่ก็เห็นได้ชัดเจนว่าเมื่อใดที่การแข่งขันมีความรุนแรงขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อประเทศที่กำลังพัฒนามีบทบาทในการแข่งขันมากขึ้น บรรดาประเทศที่อ้างว่ามีความเชื่อมั่นในระบบการค้าอย่างเสรีก็เริ่มปฏิบัติตามระบบนี้น้อยลงทุกที และจะหันเข้าหานโยบายที่มีลักษณะผสมของลัทธิพาณิชย์นิยมและนโยบายการค้าเสรี กล่าวคือ ใช้หลักการของลัทธิพาณิชย์นิยมเมื่อการแข่งขันเริ่มมีความรุนแรง และใช้หลักการของการค้าเสรีเมื่อต้องการแสวงหาตลาดสำหรับสินค้าของตน ดังนั้นในตลาดการค้าระหว่างประเทศจึงมีแนวโน้มที่จะเป็นตลาดที่แต่ละประเทศต่างพากันใช้นโยบายคุ้มกันเฉพาะสินค้ากันมากขึ้นทุกที อันจะเป็นอุปสรรคต่อการขยายตลาดของสินค้าทุกชนิดไม่ว่าจะเป็นสินค้าอุตสาหกรรมหรือไม่ก็ตาม

ในวงการอุตสาหกรรมการส่งออกของไทย อุตสาหกรรมสิ่งทอนับเป็นอุตสาหกรรมสำคัญที่ได้รับการส่งเสริมและพัฒนามาอย่างรวดเร็ว จากการเป็นอุตสาหกรรมที่ทดแทนการนำเข้าจนในปัจจุบันได้กลายมาเป็นอุตสาหกรรมการส่งออกที่มีมูลค่าการส่งออกอยู่ในระดับสูง แต่ประสบการณ์จากอุตสาหกรรมสิ่งทอก็น่าจะเป็นบทเรียนที่ดีสำหรับการตัดสินใจในการส่งเสริมอุตสาหกรรมอื่น ๆ ต่อไปในอนาคต ทั้งนี้เพราะอุตสาหกรรมสิ่งทอนั้นประสบปัญหาในด้านการแข่งขันระหว่างกันเองในบรรดาประเทศที่กำลังพัฒนา เช่น

การที่ผู้ผลิตในไต้หวันส่งเส้นใยประดิษฐ์ออกทุ่มตลาดในปี 2524 ทำให้ผู้ผลิตของไทยไม่สามารถขายสินค้าได้ หรือการที่ต้องแข่งขันกับประเทศผู้ผลิตรายอื่น ๆ ในตลาดในประเทศในกลุ่มตะวันออกกลาง ซึ่งเป็นตลาดใหญ่ที่อำนาจซื้อมีแนวโน้มที่จะลดลง และการถูกจำกัดปริมาณการส่งออกจากประเทศผู้นำเข้ารายสำคัญในประชาคมเศรษฐกิจยุโรป และสหรัฐอเมริกาเป็นต้น

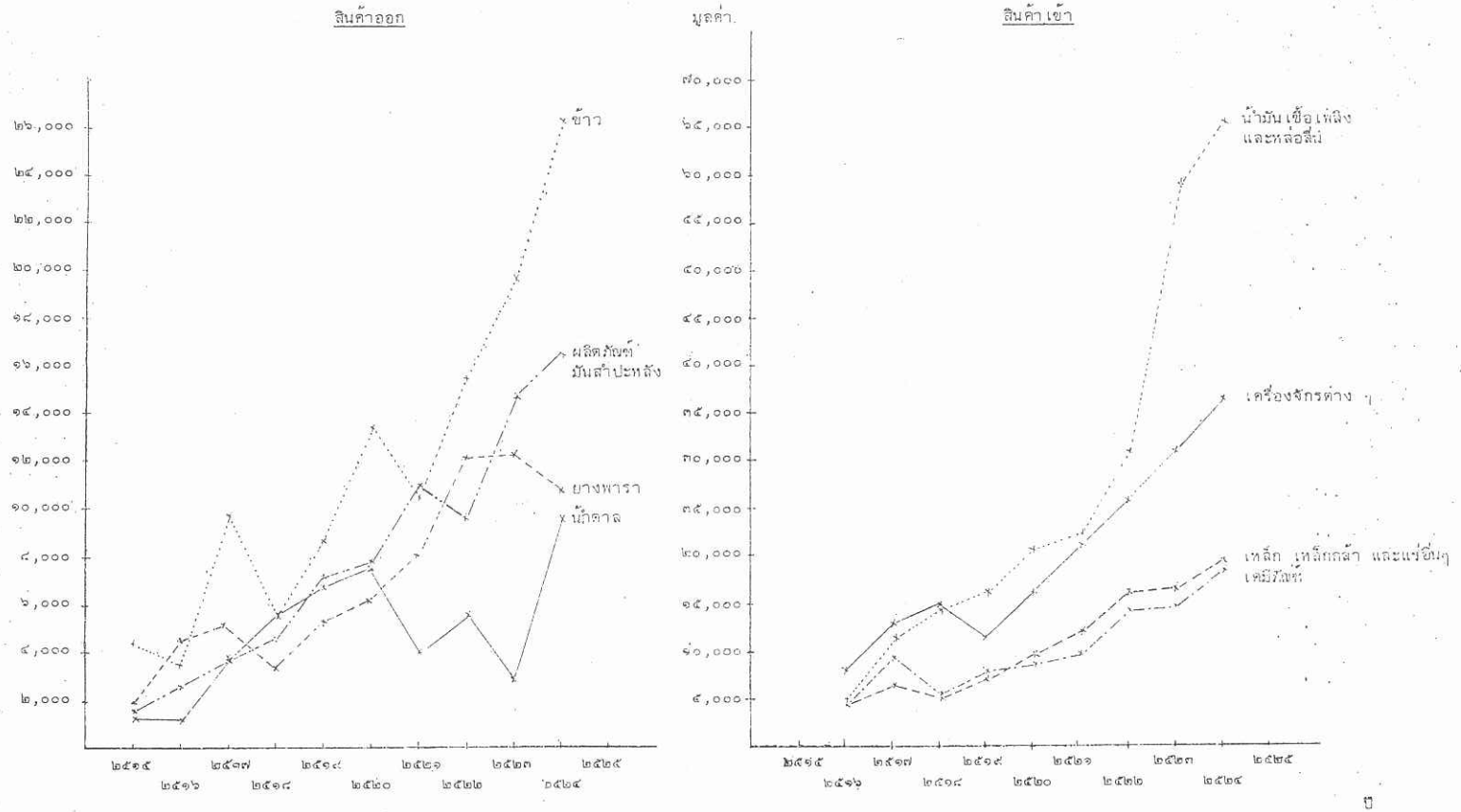
ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า ในเรื่องโครงสร้างของการค้า นโยบายการส่งเสริมอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออกนั้น แม้จะมีข้อดีในการช่วยให้เกิดความสมดุลในโครงสร้างการส่งออกซึ่งจะช่วยลดปัญหาต่าง ๆ ไปได้หลายประการ แต่ก็ควรจะกระทำด้วยความระมัดระวัง และพิจารณาถึงความเป็นไปได้ในหลาย ๆ ด้าน ทั้งภายในและภายนอกประเทศ อย่างไรก็ดี สิ่งที่ควรจะเป็นข้อคิดในที่นี้ก็คือ เมื่อหันไปเอาใจใส่และทุ่มเทให้กับการพัฒนาอุตสาหกรรมแล้ว ก็ไม่ควรจะละเลยหรือทอดทิ้งสินค้าจากภาคการเกษตร เพราะสินค้าจากภาคการเกษตรก็กำลังเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ ไม่แพ้สินค้าจากภาคอุตสาหกรรม และอย่างไรเสียสินค้าเหล่านี้ ก็คงจะเป็นสินค้าหลักของไทยไปอีกนับเป็นทศวรรษ กว่าที่จะบรรลุเป้าหมายของความเป็นประเทศ "กึ่งอุตสาหกรรม" ดังที่หวังกันไว้

(2) *เสถียรภาพทางการค้า* แม้ว่ามูลค่าของการค้ากับต่างประเทศของไทยจะแสดงถึงแนวโน้มที่เพิ่มขึ้นอยู่ตลอดเวลาก็ตาม แต่เมื่อพิจารณาลึกลงไป ถึงอัตราการขยายตัวของมูลค่าในแต่ละปีแล้ว จะพบว่าอัตราการขยายตัวมีการเปลี่ยนแปลงขึ้นลงในอัตราที่เรียกได้ว่ารุนแรง เช่นมูลค่าสินค้าออกเพิ่มขึ้นร้อยละ 54.53 ในปี 2517 แต่ครั้นปี 2518 อัตราการขยายตัวกลับตกลงเป็นเพียงร้อยละ −9.62 และกลับสูงขึ้นเป็นร้อยละ 35.08 ในปีถัดไป ลักษณะการขยายตัวที่ขาดเสถียรภาพนี้เกิดขึ้นทั้งกับมูลค่าสินค้าส่งออก และมูลค่าสินค้านำเข้า ในส่วนหนึ่งอาจจะมีผู้คิดว่า แม้อัตราการเพิ่มจะไม่สม่ำเสมอ แต่ก็มีแนวโน้มที่เพิ่มขึ้นมาโดยตลอด การขาดเสถียรภาพในลักษณะดังกล่าวก็ดูไม่น่าจะมีปัญหา แต่เมื่อพิจารณาถึงว่ารายได้จากการส่งออกเป็นที่มาสำคัญของเงินตราต่างประเทศที่จะนำไปใช้ในกิจการต่าง ๆ หากรายได้จากการนี้ไม่แน่นอน ย่อมจะส่งผลถึงกิจกรรมอื่น ๆ อีกหลายประการ ซึ่งจะต้องขาดความแน่นอนไปด้วย รวมทั้งกิจกรรมที่เกี่ยวกับการนำเข้าด้วย โดยหลักการแล้วการเปลี่ยนแปลงขึ้นลงของมูลค่าการส่งออกย่อมจะมีผลต่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจภาย

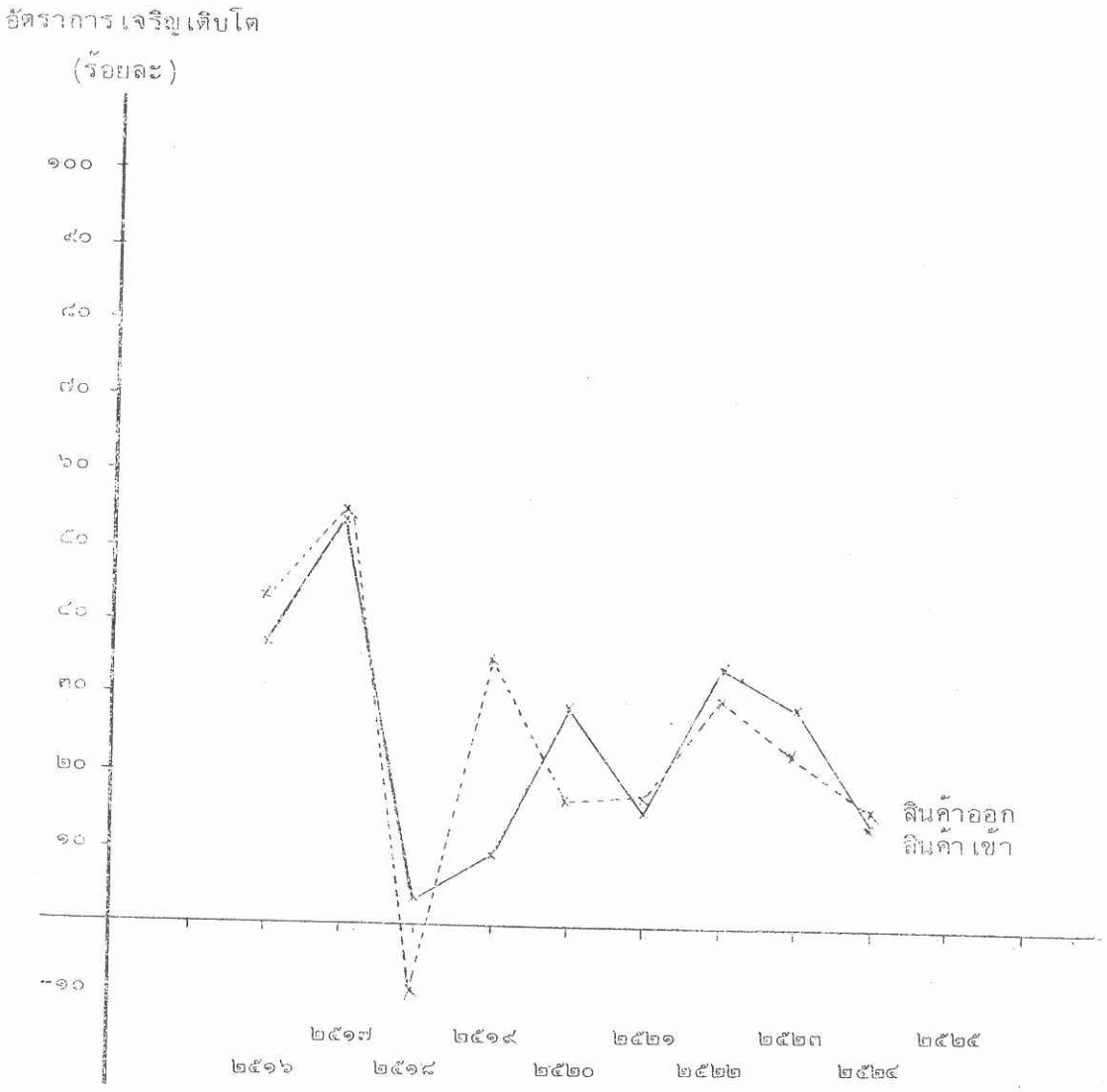
ในประเทศ ทั้งนี้เพราะรายได้จากการส่งออกที่เพิ่มขึ้น จะผลักดันให้ระดับรายได้ประชาชาติสูงขึ้นกว่ารายได้ที่เพิ่มเป็นจำนวนหลายเท่าตัว จากกลไกการทำงานของสิ่งที่เรียกว่าตัวทวีคูณ (multiplier) ในระบบเศรษฐกิจ และโดยกฎเกณฑ์เดียวกัน รายได้ประชาชาติจะลดลงหลายเท่าตัวถ้ารายได้จากการนำเข้าลดลง ในช่วงที่รายได้ประชาชาติสูงขึ้น ประเทศก็จะอยู่ในช่วงที่ภาวะเศรษฐกิจเฟื่องฟู และมีแนวโน้มที่จะเกิดภาวะเงินเฟ้อขึ้นได้ แต่ในช่วงที่รายได้ประชาชาติต่ำลง ภาวะเศรษฐกิจของประเทศก็จะตกต่ำและเกิดภาวะเงินฝืด ถ้าสภาพการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นสลับกันทุก ๆ ปี และในสัดส่วนที่ต่างกันมาก ๆ ก็ย่อมเป็นที่แน่นอนว่าระบบเศรษฐกิจภายในประเทศย่อมจะขาดเสถียรภาพตามไปด้วย ดังนั้นจากข้อเท็จจริงที่ว่า กิจกรรมที่เกี่ยวกับการนำเข้าและส่งออกมีมูลค่าเฉลี่ยในช่วง 10 ปีที่ผ่านมาสูงถึงประมาณร้อยละ 43 ของรายได้ประชาชาติ การขาดเสถียรภาพในการขยายตัวของกิจกรรมดังกล่าวจึงเป็นสิ่งไม่ควรจะมองข้าม

โดยทั่วไปการขาดเสถียรภาพในมูลค่าการส่งออกของประเทศที่มีสินค้าจากภาคการเกษตรเป็นสินค้าหลักนั้น มักจะเกิดขึ้นจากการขาดเสถียรภาพทั้งในด้านราคาและปริมาณการส่งออก กรณีของประเทศไทยก็หนีไม่พ้นลักษณะดังกล่าว สินค้าออกหลักของไทยไม่ว่าจะเป็น ข้าว ยาง ดีบุก ข้าวโพด หรือแม้แต่น้ำตาลซึ่งนับว่าเป็นสินค้ากึ่งอุตสาหกรรม ล้วนแล้วแต่มีราคาและปริมาณการส่งออกที่มีความผันแปร ไม่แน่นอนอยู่ตลอดเวลา อย่างไรก็ดีการแก้ไขสถานการณ์ดังกล่าวเป็นเรื่องที่ทำได้ยาก ตราบใดที่อุปสงค์และอุปทานของสินค้าจากภาคการเกษตรยังคงมีความไม่แน่นอน และไม่มีความยืดหยุ่นต่อราคา ความพยายามของประเทศต่าง ๆ ที่ตกอยู่ในสภาพเดียวกันในอันที่จะจัดให้มีข้อตกลงทางการค้าระหว่างประเทศเพื่อรักษาเสถียรภาพของราคาและปริมาณการส่งออกของแต่ละประเทศ ยังไม่สู้จะประสบผลสำเร็จนัก ตัวอย่างเช่นในกรณีของผู้ผลิตและผู้ใช้ดีบุกพยายามที่จะรักษาเสถียรภาพและภาวะของตลาดดีบุกในรูปของความตกลงดีบุกระหว่างประเทศฉบับล่าสุดคือ ฉบับที่ 6 ซึ่งมีผลบังคับใช้เพียงชั่วคราว เนื่องจากประเทศฝ่ายผู้ใช้ดีบุกยังลงนามให้สัตยาบันไม่ครบร้อยละ 80 ของจำนวนประเทศผู้ใช้ทั้งหมด นอกจากนั้นความพยายามในการที่จะก่อตั้งเป็นสมาคมผู้ผลิตดีบุก โดยกลุ่มประเทศผู้ผลิตที่สำคัญ 4 ประเทศ คือ สหพันธ์มาเลเซีย

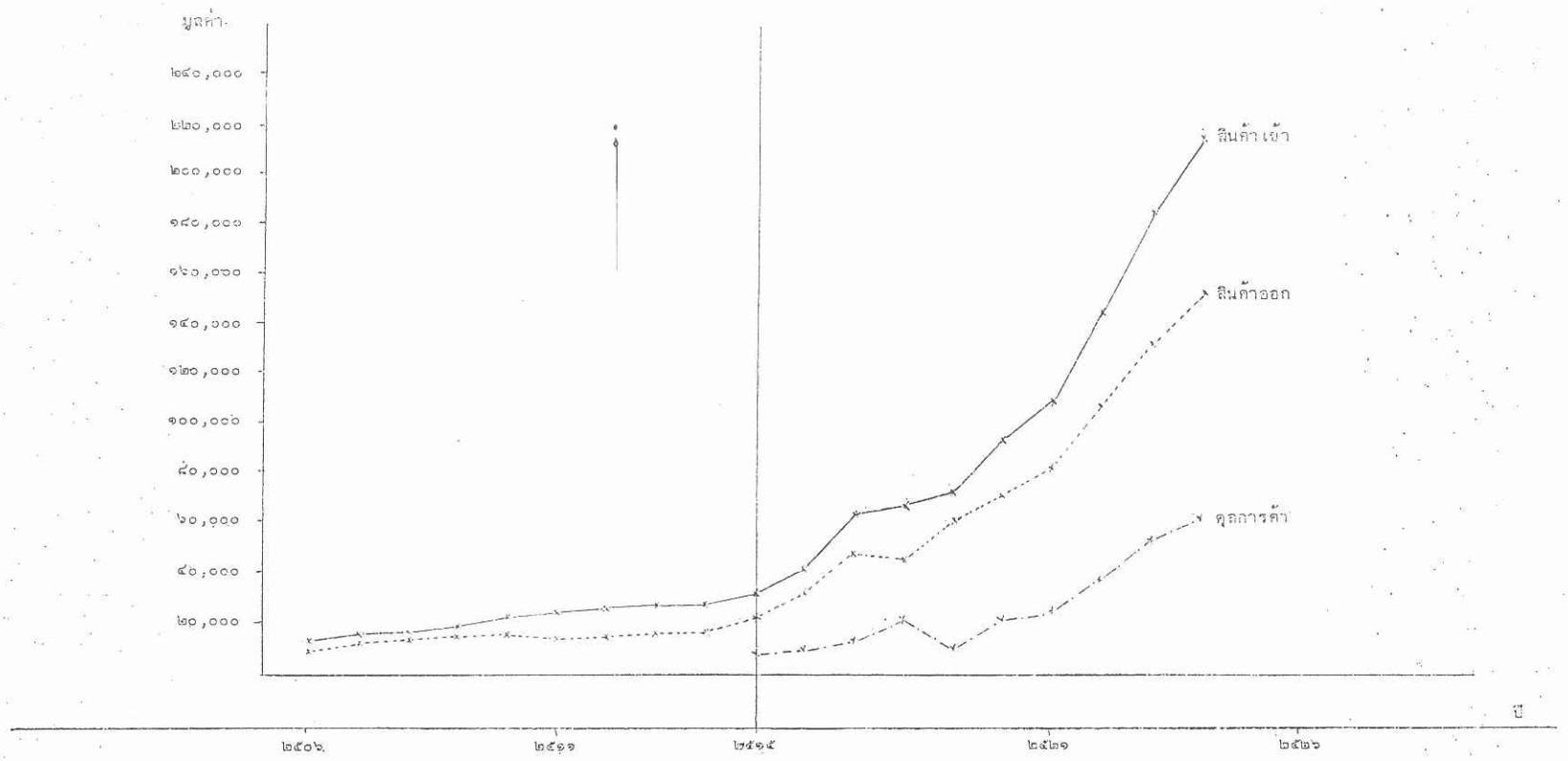
รูปที่ ๑ แสดงแบบแผนการขยายตัวของมูลค่าสินค้าออกและสินค้าเข้าที่สำคัญระหว่างปี ๒๔๑๕ - ๒๔๒๕

รูปที่ ๒ แสดงอัตราการขยายตัวของมูลค่าสินค้าออกและสินค้าเข้า ระหว่างปี ๒๕๑๖ - ๒๕๒๔

รูปที่ ๓ แสดงมูลค่าและแนวโน้มการขยายตัวของการส่งออก การนำเข้า และดุลการค้า

อินโดนีเซีย ไทย และโบลิเวีย ปรากฏว่าอินโดนีเซียไม่สู้จะกระตือรือล้นที่จะร่วมมือเท่าใดนัก[6]

การร่วมมือกันระหว่างกลุ่มผู้ผลิต อาจจะเคยให้ตัวอย่างที่ดีมาแล้ว ในกรณีของกลุ่ม OPEC แต่สำหรับผลิตผลทางด้านการเกษตรนั้น ความร่วมมือในลักษณะดังกล่าวดูจะไม่ได้ผล ในขณะที่น้ำมันเป็นสินค้าที่ไม่มีสิ่งใดจะมาทดแทนได้ในระยะเวลาอันสั้น และน้ำมันจะสามารถเก็บไว้โดยไม่ขุดขึ้นมาใช้ได้เป็นเวลานานเท่าที่ต้องการ แต่สำหรับยางธรรมชาติ หรือข้าวโพด หรือมันสำปะหลัง ซึ่งเป็นสินค้าออกหลักของประเทศไทย มิได้มีคุณสมบัติดังกล่าว การรวมกลุ่มผู้ผลิตเพื่อที่จะให้ได้ผลในลักษณะของ OPEC ดูจะเป็นเรื่องที่เป็นไปได้ยาก อย่างไรก็ดีปัญหานี้ มิใช่จะไร้ทางออกเสียทีเดียว การค้าข้าวโพดของไทยสามารถหาทางออกได้โดยวิธีการค้าในตลาดที่มีข้อตกลงซึ่งเป็นตลาดที่กระทรวงพาณิชย์ได้มอบหมายให้หน่วยงานที่รับผิดชอบเจรจาทางการค้าแทนผู้ส่งออกข้าวโพด ซึ่งจะเจรจากันในระยะยาวและจะตกลงกันในประเด็นต่าง ๆ ไว้ล่วงหน้าอย่างชัดเจน การกระทำดังกล่าวอย่างน้อยก็เป็นหลักประกันว่า ผู้ผลิตข้าวโพดของไทยจะสามารถขายผลผลิตได้ เป็นการสร้างความมั่นใจให้กับผู้ผลิต ผู้ผลิตจะมีรายได้ที่ค่อนข้างแน่นอน ทำให้มีกำลังใจที่จะทำการผลิตต่อไป[7] อย่างไรก็ดี การตกลงซื้อขายล่วงหน้านี้ อาจมีปัญหาในภายหลังได้ เช่น ในกรณีที่ผลผลิตไม่เพียงพอที่จะส่งให้ตามสัญญา ซึ่งดูจะเป็นปัญหาใหญ่และไม่สามารถควบคุมได้จากภาคการเกษตร หรือมิฉะนั้นก็อาจเป็นกรณีที่ผลผลิตมีพอแต่ราคาต้นทุนสูงเกินกว่าที่จะส่งให้ได้ตามราคาที่ตกลงซื้อขายกัน สิ่งเหล่านี้อาจถือได้ว่าเป็นรายละเอียดในทางปฏิบัติซึ่งสามารถแก้ไขได้ถ้าการดำเนินงานเป็นไปอย่างรอบคอบและรัดกุมพอ จึงเห็นว่าตลาดที่มีข้อตกลงอาจจะเป็นการแก้ปัญหาอีกวิถีทางหนึ่งที่รัฐน่าจะได้พิจารณาอย่างจริงจังที่จะนำไปใช้กับสินค้าประเภทอื่นนอกเหนือไปจากข้าวโพด ถึงแม้ว่าแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 จะมิได้กำหนดให้การรักษาเสถียรภาพของมูลค่าการส่งออกและนำเข้าเป็นนโยบายหลักในเรื่องของการค้าและการรักษาเสถียรภาพทางการเงินระหว่างประเทศก็ตาม

6 อ่าน "ความตกลงดีบุกระหว่างประเทศ ฉบับที่ 6 เริ่มมีผลบังคับใช้," *สรุปข่าวธุรกิจ* ธนาคารกสิกรไทย, 13, 13 (1—15 กรกฎาคม, 2525), 4—8.

7 อ่าน "ข้าวโพด : ปัญหาการค้ากับตลาดข้อตกลง," *สรุปข่าวธุรกิจ* ธนาคารกสิกรไทย 13, 16 (16—31 สิงหาคม, 2525).

3. *การขาดดุลการค้า* กล่าวได้ว่าการขาดดุลการค้านั้นเป็น "เอกลักษณ์" ของการค้ากับต่างประเทศของไทยมานับได้หลายทศวรรษ ผลของการขาดดุลการค้าจะทำให้เกิดอะไรขึ้นบ้าง คงเป็นสิ่งที่แทบจะไม่ต้องพูดถึงอีกต่อไป เพราะคงจะได้ยินได้ฟังกันมาแล้วอย่างซ้ำซากตลอดช่วงเวลาเกือบ 30 ปีที่ผ่านมา สิ่งที่คิดว่าทุกคนต้องการจะได้รับฟังก็คือ ทำอย่างไรจึงจะไม่ขาดดุลการค้าหรือขาดให้น้อยลง หลายต่อหลายคนยกให้เป็นความผิดของสินค้าออกซึ่งเป็นสินค้าจากภาคการเกษตร และอีกหลายคนก็ว่าเป็นเพราะสินค้าเข้าที่ฟุ่มเฟือยและมีราคาแพง แต่ไม่เกิดประโยชน์อันใดต่อพลังการผลิตของประเทศ จากข้อมูลรายละเอียดข้างต้น ก็คงต้องยอมรับว่าคำกล่าวหานั้นถูกต้องทั้ง 2 ประเด็น แต่เป็นที่คาดหมายกันว่าสถานการณ์ในทั้ง 2 กรณี กำลังจะมีแนวโน้มที่ดีขึ้น ถ้าการดำเนินงานตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ฉบับที่ 5 เป็นไปอย่างได้ผล

นโยบายที่ชัดเจนของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ฉบับที่ 5 ในการปรับปรุงภาวะขาดดุลการค้าอาจทำให้ความกังวลในเรื่องของการขาดดุลการค้าผ่อนคลายลง ถ้าหากว่าไม่เกี่ยวโยงเรื่องนี้เข้ากับนโยบายการส่งเสริมอุตสาหกรรมและนโยบายการส่งเสริมการลงทุนเพื่อกิจกรรมดังกล่าว ทั้งนี้เพราะการปฏิบัติตามนโยบายดังกล่าว จะมีผลทำให้ความต้องการที่มีต่อสินค้าเข้าเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วไม่ว่าจะเป็นสินค้าประเภททุน เครื่องจักร วัตถุดิบ หรือวัตถุกึ่งสำเร็จรูป หรือน้ำมันเชื้อเพลิง ความต้องการที่เพิ่มขึ้นนี้จะไปกระตุ้นความต้องการเงินตราต่างประเทศให้เพิ่มขึ้นด้วย เมื่อเงินตราเหล่านี้ไม่สามารถหาได้จากการส่งออกก็จะต้องหามาในรูปของเงินกู้ หรือเงินทุนในรูปอื่น ๆ สภาพการณ์ดังกล่าวจะไม่เพียงแต่ทำให้อุตสาหกรรมของไทยมีลักษณะที่ต้องพึ่งพาทรัพยากรจากต่างประเทศมากขึ้นดังที่ได้กล่าวมาแล้วเท่านั้น แต่ระดับการพึ่งพาจะสูงขึ้นเรื่อย ๆ ผลที่ตามมาก็คือการขาดดุลการค้าและภาระหนี้สินที่มีมูลค่าสูงขึ้นทุกที ๆ[8] สภาวะดังกล่าวนี้หากไม่มีการกำหนดนโยบายที่เด่นชัดในอันที่จะหาทางแก้ไข หรือยังมีนโยบายที่สวนทางกันอยู่ ในอีกไม่กี่ปีข้างหน้าประเทศคงจะต้องเผชิญกับปัญหาความไม่มั่นคงทางการเงินที่หนักหน่วงกว่าที่เป็นอยู่เมื่อเริ่มแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ฉบับที่ 5 ซึ่งได้ชื่อว่าเป็นแผนที่มีเป้าหมายสำคัญอยู่ที่การแก้ปัญหาความไม่

8 อ่าน วิวัฒน์ชัย อัตถากร, "การกู้เงินต่างประเทศ และแนวทางการพัฒนา," *มาตุภูมิรายวัน*, 4—8 กุมภาพันธ์ 2526.

มั่นคงทางการเงินของประเทศอยู่แล้ว

บทสรุป

การค้ากับต่างประเทศของไทยดูมีอนาคตที่ไม่สู้จะสดใสนัก แม้ว่าจะได้มีการพยายามแก้ไขในหลาย ๆ วิถีทางมาเป็นเวลานาน ลักษณะเด่น ๆ ที่เคยเป็นปัญหาก็ยังคงมีอยู่ นโยบายในการแก้ไขปัญหาบางครั้งดูชัดเจนและสร้างความหวัง แต่ในบางครั้งนโยบายที่มีอยู่ก็ดูสวนทางกันไปมา ทำให้ความหวังที่มีอยู่พลอยสับสนตามไปด้วย อย่างไรก็ดี เป็นความคาดหวังว่าผู้ที่รับผิดชอบเกี่ยวกับงานด้านนี้ คงจะมีทางออกหรือคำอธิบายในเรื่องนี้ไว้พร้อมแล้ว และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ แผนที่ 6 คงจะไม่ต้องเน้นในเรื่องของการแก้ไขปัญหาการค้าเพื่อความมั่นคงทางการเงินของประเทศอีกเป็นครั้งที่ 2

ด้วยอภินันทนาการ

จาก

บริษัท เพิ่มผลเกษตรเคมี จำกัด

จังหวัดนครปฐม

หนังสืออ่านประกอบ

(1) Hansen, Roger D. *Trade, the Developing Countries, and the North–South Relations.* in Tariffs Quotas and Trade : The Politics of Protectionism. Institute for Contemporary Studies.

(2) Lozoya, Jorge A. and A.K. Bhattacharya, *Asia and the New International Economic Order.* UNITAR, 1981.

(3) Morton, Kathryn and Peter Tulloch. *Tade and Developing Countries.* Overseas Development Institute, 1977. (Chapter I).

ด้วยอภินันทนาการ

จาก

สราวุธ นิยมทรัพย์

ภาพสลักนูน
พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ อู่ทอง

ศิลปวัฒนธรรม